

Borgergade

Sankt Annæ Kvarter, Garnisons sogn, Sokkelund Herred,
Københavns Amt. Stednr. 020306-526

KBM 3979

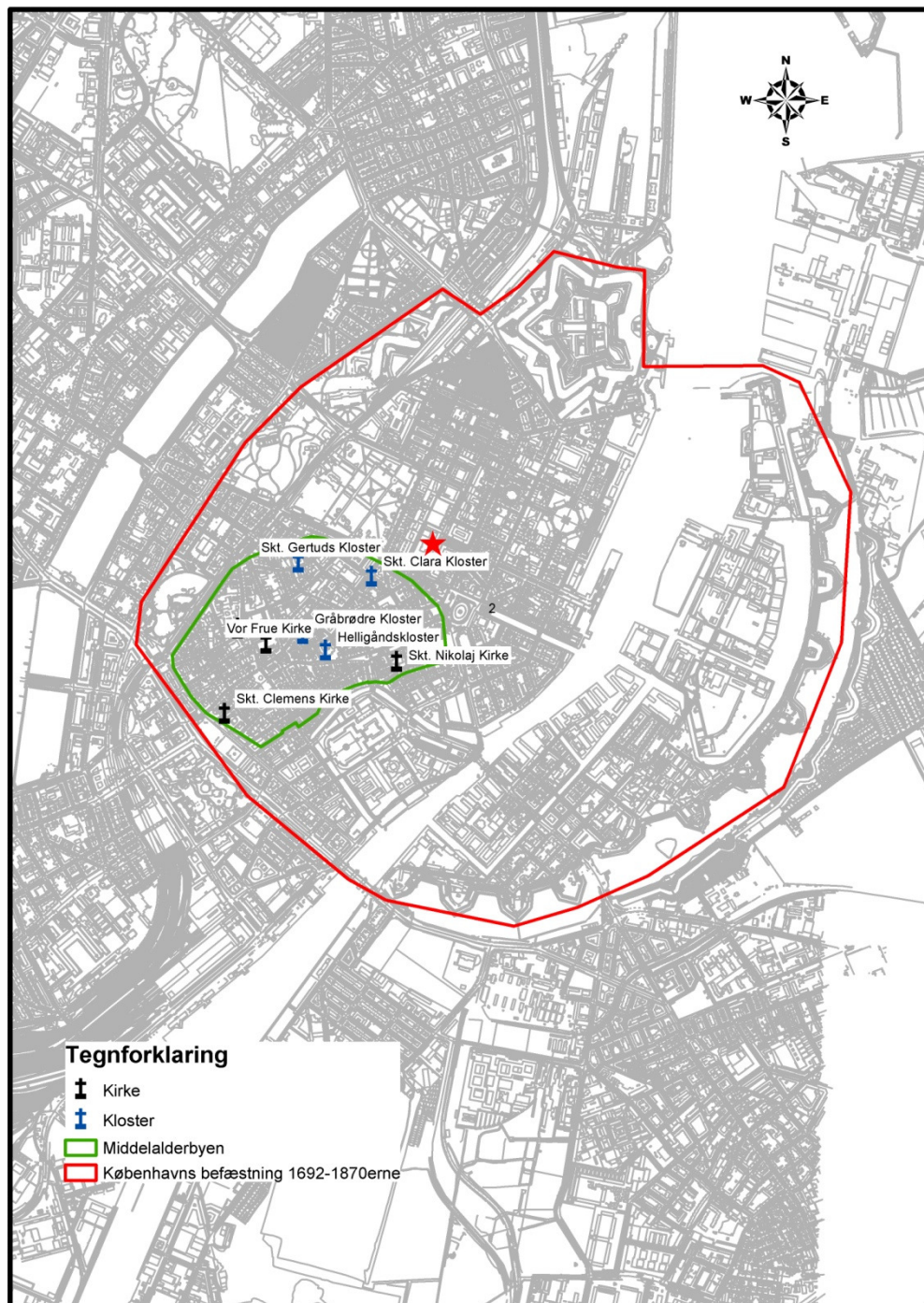
Stine Damsbo Winther

Københavns Museum
Vesterbrogade 59
1620 København V
Telefon: +45 33 21 07 72
Fax: +45 33 25 07 72
E-mail: sekr@bymuseum.dk
www.copenhagen.dk

© Københavns Museum 2012

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse	3
1 Abstract	5
2 Undersøgelsens forhistorie	6
3 Administrative data	7
4 Øvrige data	8
5 Topografi, terræn, undergrund	8
6 Målesystem	8
7 Udgravningsmetode	8
8 Undersøgelsens resultater	9
8.1 Fundmateriale	11
9 Fremtidigt arbejde	12
10 Litteraturliste	12
11 Anlægsliste og –beskrivelse	13
13 Fotoliste	14

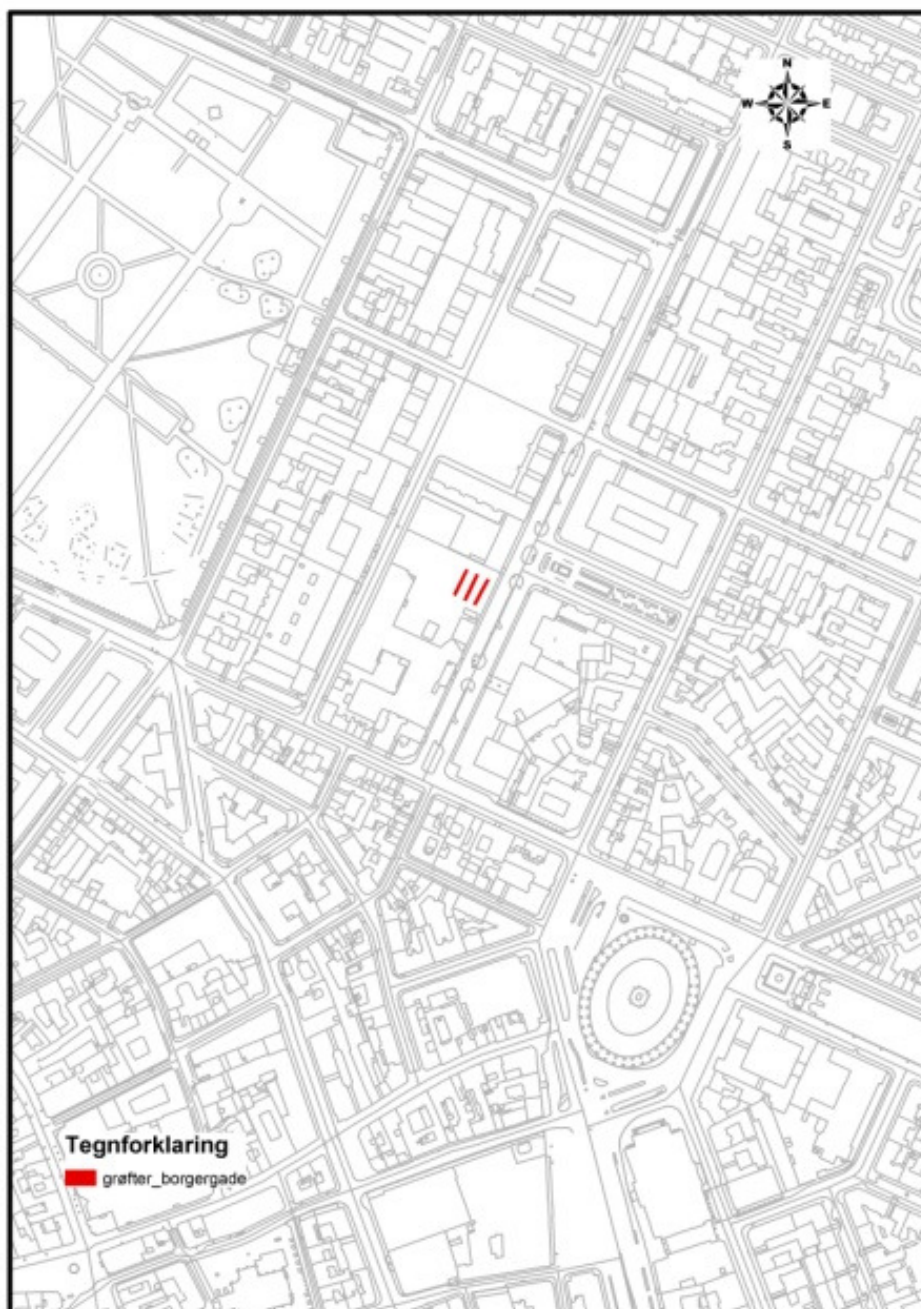

Figur 1 Det berørte område markeret med rød stjerne

1 Abstract

Der blev på grunden Borbergade 9-11 udført en arkæologisk forundersøgelse i en dybde af 0,50 meter under nuværende overflade. Ved dette arbejde blev der fundet recente opfyldslag, stenkonstruktioner i form af fundamenter og brostensbelægning samt trækonstruktioner. Flere af disse havde top i 0,5 m under nuværende belægning.

De øverste 0,50 meter frigives til bortgravning, da der ikke vurderes at være forekomster af arkæologisk interesse, der retfærdiggør en arkæologisk undersøgelse af dette rumfang. Underliggende rumfang anses fortsat som arkæologisk interessante.

Figur 2 Oversigt over gravningens udstrækning

2 Undersøgelsens forhistorie

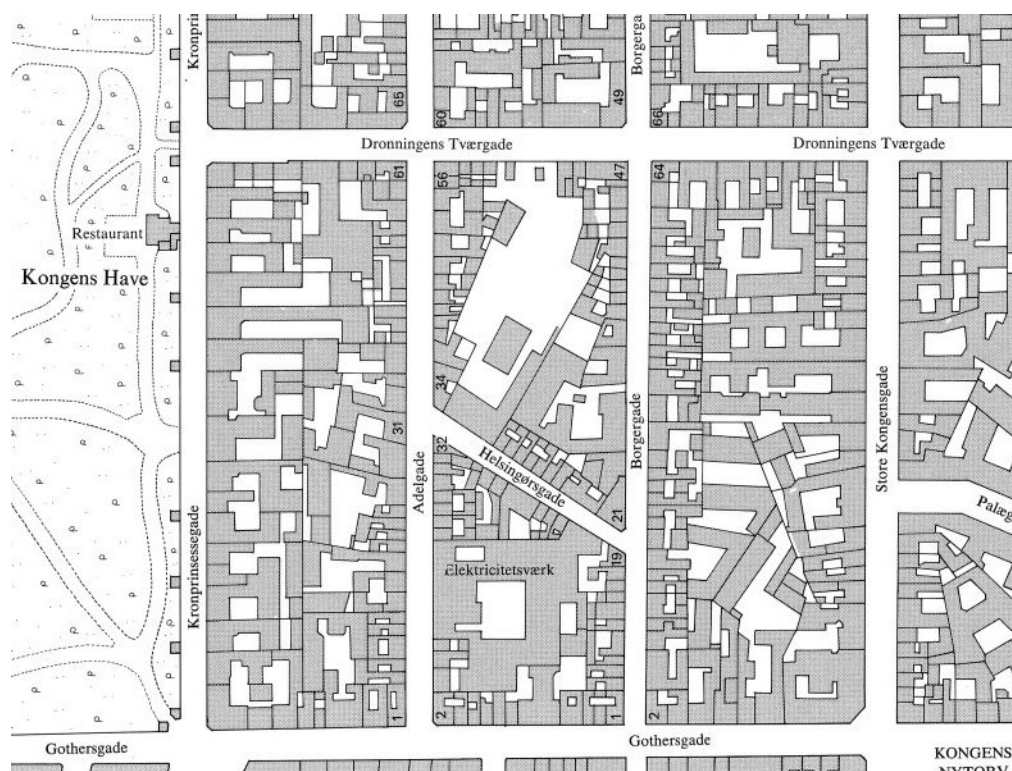
På arealet Borgergade 9-11 ønskede bygherre en forundersøgelse på grunden for at få afklaret tilstedeværelsen af arkæologiske interesser forud for et eventuelt byggeri.

Grundens areal er samlet ca. 2203 m². Tidligere undersøgelser på den gamle elværksgrund, som Borgergade 9-11 er en del af, har vist 2-3 meters opfyldslag på grunden. Potentielt berøres der ved et kommende byggeri på grunden mellem 4406 og 6609 m³ opfyldsjord – bygherres projekt påtænkes dog ikke at gå dybere end 0,5 meter.

Borgergade

Borgergade opstod som en del af det nye København, planlagt af Christian d. 4. (1577-1648). Oprindeligt var det meningen, at den skulle have en stjerneformet plan, men i 1649 blev projektet opgivet, og gadenettet blev i stedet retvinklet, efter en byplan udført af Axel Urup.¹

Borgergade udgår fra Gothersgade, som ligger, hvor den gamle Østervold lå, og blev forbindelsesled mellem den gamle bydel og de nye boder (Nyboder). De første grundstykker på NV-siden af Borgergade blev adskilt af Helsingørsgade, som dog brød en smule med den retvinklede ide, med dens skrå forløb.

Figur 3 Kort over området inden saneringen fandt sted. Hartmann, S & G. 1998: 360

Helsingørsgade

Helsingørsvæjen var en af de gamle veje ud af København. Hvornår den er anlagt, er uvist, men den er arkæologisk dateret til sen middelalder². Gadens skrå forløb harmonerede imidlertid ikke med Frederik d. III's "skakbrætsplan" for Ny-København, hvor gadenettet blev retvinklet. Da Adelgade og Borgergade blev etableret i 1630-erne, blev kun en lille del af vejen mod Helsingør, nu "Helsingørsgade", bevaret³. Det korte, skrå forløb mellem Borgergade og Adelgade fik lov til at ligge uforstyrret hen indtil saneringen af kvarteret i 1941. Gadens nedslidte og fattige huse blev revet ned, og området står indtil i dag ubebygget. Det brostensbelagte vejforløb forblev intakt indtil

1 Fabricius 2007:148.

2 KBM 3114

3 El-Sharnouby 2009:4

allernyeste tid, og man kunne forsat benytte den gamle Helsingørsgade som "smutvej" mellem Borbergade og Adelgade. I dag ligger det gamle Helsingørsgades forløb gemt under den nuværende parkeringsplads.

Kvarteret omkring Borbergade blev ikke berørt af brandene i 1728 og 1795, og derved undgik 1600-tals bygningerne, at gå til grunde i denne omgang, som de gjorde det så mange andre steder i København. Desværre blev de ofre for saneringer, hvor der skulle gøres plads til ny-byggeri.⁴

På matriklen har der stået en møntmestergård, som blev opført mellem 1681-1683 af den Kgl. Møntmester Gregorius Sessemann. Denne bygning blev nedtaget i 1940'erne, og er blevet genopført i Den Gamle By i Århus. Møntslagningen foregik dog ikke her, men i et bagvedliggende hus på grunden.⁵ I 1872 blev der på dele af grunden, anlagt en sukkerfabrik, som nedbrændte i 1912. Bygningerne blev ikke genopført.

Området benævnes "Elværksgrunden", efter Københavns Kommunes første elværk, som anlagdes her i 1890-92⁶.

Der er tidligere blevet udført arkæologiske undersøgelser i området:

Sb.nr.: 020306-322, Helsingørsgade, KBM3114. I 2005 blev der på Elværksgrundens nordøstlige hjørne ved arkæologisk udgravning registreret fundamenter fra 16-1800-tallet samt vejlag fra den nu nedlagte Helsingørsgade. De ældste vejlag viste sig at være så gamle som 1000-tallet – ovenpå disse blev der registreret en stort set ubrudt sekvens af vejlag frem til moderne tid.

Sb.nr.: 020306-422, Borbergade, KBM3725. I 2008 blev der i Borbergade og på selve Elværksgrunden foretaget arkæologisk registrering af hovedsageligt murstenskonstruktioner (25), der fremkom desuden 2 brølægninger med til murstenskonstruktionerne. Konstruktionerne er dateret til perioden ca.1600 til 1900 og er sandsynligvis rester af de boder, huse og købmandsgårde, som oprindeligt blev opført i Borbergade i perioden 1600-1700-tallet. De yngste murdele hører formodentlig til sukkerfabrikken, opført i 1870'erne.

Sb.nr.: 020306-444, Borbergade, KBM3810. I 2009 blev der i passagen mellem parkeringshuset i Borbergade og Elværksgrunden registreret levn fra tidligere bebyggelse i området. Derunder fundamentsrester, pigstensbelægninger og funderingspæle. Pælene stammer muligvis fra Møntmestergården, der lå i Borbergade frem til sin nedrivning i 1944.

Beretningen dækker forundersøgelsen udført ultimo august 2012.

3 Administrative data

Forundersøgelsen blev udført af arkæolog Stine Damsbo Winther samt arkæolog Mikkel Siebke. Ansvarlig leder var Hoda El-Sharnouby. Bygherre var TK-development, der stillede maskinkraft samt skurvognsfaciliteter til rådighed. Udførelsen blev foretaget af entreprenør Petri & Haugsted.

⁴ Fabricius 2007, p. 151.

⁵ Bloch Ravn 2009/3:18f

⁶ Jørgensen, H. 1959: 542f

- 04.06.2012 Museet modtog forespørgsel angående eventuelle arkæologiske interesser på Bredgade 9-11. Museet svarede at der i allerhøjeste grad er tale om arkæologisk interessant område.
- 16.07.2012 Efter møde med Ulrik Muushardt, Orbicon fremsendes overslag på en forundersøgelse til 1 meters dybde på grunden samt udgravning af henholdsvis den første 0,5 meter og første hele meter.
- 26.07.2012 Museet modtog Kulturstyrelsens godkendelse af budgettet. Budgettet fremsendtes til bygherres repræsentant.
- 31.07.2012 Museet modtog bygherres godkendelse af forundersøgelsesbudget.

Undersøgelsen er udført af Københavns Museum (KBM). Dokumentation opbevares på museet.

Undersøgelserne bekostes af bygherre jfr. Museumslovens § 26, stk. 2, 1. Pkt.

Bygherre er: TK-Development, Arne Jacobsens Allé 16, 3tv. 2300 København S.

4 Øvrige data

Forundersøgelsen varede fra mandag d. 27.08.2012 til torsdag d. 30.08.2012. Herunder selve gravearbejdet, opmåling samt efterfølgende digital registrering af dokumentationen. Beretningen er udarbejdet af Stine Damsbo Winther.

5 Topografi, terræn, undergrund

Den oprindelige topografi i området omkring Borbjerggade er registreret i brudstykker⁷. Fra anlægsarbejde ved vi, at der på hjørnet af Adelgade og Helsingørsgade blev påtruffet fast bund/undergrund i en kote af +1,4, dækket af ca. 30 cm tørv og 2,6 m opfyld. Yderligere oplysninger angiver, at der på størstedelen af elektricitetsværkets grund har ligget en stor teglværksgrav. Ved en udvidelse af værket var det nødvendigt at fjerne opfyldslag ned til en dybde af ca. 5 m, inden kridtaflejringerne blev nået⁸.

6 Målesystem

Indmåling skete så vidt muligt med GPS, da der var gode modtagerforhold på det forholdsvis åbne område. Ellers blev anlæg målt ind i forhold til grøfterne og derefter oprettet i museets digitale registreringsprogram IntraSIS.

7 Udgravningsmetode

Ved forundersøgelse blev der lagt 3 grøfter på grunden med ca. 6 meter imellem. Grøfterne var ca. 20 meter lange 2 meter brede og blev gravet med gravemaskine med en skovl på 2 meter. Dybden på grøfterne skulle være 0,50 meter, da dette var grænsen for bygherres anlægsarbejde. Grøfterne var orienteret NNØ-SSV liggende parallelt med Borbjerggade.

Jorden blev lagt i bunker langs med grøfterne, da samme jord skulle fyldes i igen efter forundersøgelsens afslutning.

⁷ KBM 3114, KBM 3725, KBM 3810

⁸ P. B. Christensen 1963: 3f

Anlæg blev nummererede fortløbende og registrerede på kontekstark i feltet. Data blev efterfølgende indtastet i IntraSIS.

8 Undersøgelsens resultater

Området var præget af tidligere tiders nedbrydning samt det arbejde, der er foregået i de senere år. Store dele af feltet var domineret af recent opfyld med teglbrokker, hvilket betød, at området var særdeles svært at afrense og registrere.

Der blev i alt registreret 30 anlæg, hvoraf de 14 blev erkendt i dybden på 0,50 meter under nuværende overflade⁹. Derved blev de først erkendt i den dybde, hvor forundersøgelsen stoppede. De resterende 16 anlæg blev erkendt liggende højere, og med få undtagelser fortsatte de alle ned under forundersøgelsens grænse.

Under asfalten fremkom et recent opfyldslag indeholdende dele af asfalt fra tidligere p-plads, pigtråd, murbrokker samt plastikmateriale som gummihandsker, plasticrus og en opvaskebørste. På trods af det recente udtryk blev der fundet 16 stenkonstruktioner, hvoraf 10 var murede fundamentsforløb (1439, 1450, 1489, 1533, 1556, 1564, 1570, 1581, 1589, 1629), der alle fortsatte ned under udgravningsgrænsen i 0,50 meter under nuværende overflade, et gulv (1641), et kampestensfundament (1411) samt en smal række af brosten (1583). Herudover blev der fundet tre områder med brostensbelægning (1596, 1607, 100007), hvor alle lå indenfor udgravningsgrænsen, hvilket medførte, at de blev gravet væk efter registrering.

Yderligere blev der fundet seks trækonstruktioner i form af enkeltstående/liggende planker og pæle (1356, 1476, 1480, 1529, 1544, 1552), otte deposits, hvoraf de fem er nedgravninger af ubestemmelig karakter (1463, 1476, 1518, 1524, 1529). Herudover er der registreret to opfyldslag (100002, 100008) samt et sættelag (100003) til den ene af brostensbelæggningerne.

Figur 4 Her ses murstensfundament 1629 samt brostensbelæggningerne 1607 og 1596

⁹ Se anlægsliste afsnit 11

Figur 5 Brolægningen 100007 lå lige under asfalten

8.1 Fundmateriale

Der blev ikke indsamlet noget fundmateriale fra forundersøgelsen.

Figur 6 Grøfternes placering i forhold til matrikelkort fra 1689 (sorte linjer). De grå linjer markerer vore tids gader og bygninger

9 Fremtidigt arbejde

Ud fra de registrerede anlæg er det museets vurdering at der indenfor de øverste 0,50 meter under nuværende terræn ikke er potentiale for at argumentere for arkæologisk interesser. Derved frigiver museet hermed de øverste 0,50 meter under nuværende overflade til bortgravning uden museets overvågning.

Ved gravning dybere end 0,50 meter vurderes det dog, at der er potentiale for arkæologisk interesse, da der ved tidligere foretagne arkæologiske udgravninger i området er fundet intakte kulturlag, vejforløb samt fundamenter og det vil foregå på et område, der har undergået store forandringer siden middelalderen.

Københavns Museum

10 Litteraturliste

Christensen, V. 1911-12. *Historiske meddelelser om København III*. København.

Christensen, P.B. 1963. *Meddelelser fra Københavns Belysningsvæsen. Nr. 1 – 1963*. Undersøgelser om kortlægning af Københavns undergrund.

Bloch Ravn, T. 2009. *Møntmesterens Gård*. Skalk 2009:3.

Bork-Pedersen, K. 2010. *Beretning for den arkæologiske undersøgelse af KBM 3810 Borgergade ved Parkeringshus*. Københavns Museum.

Fabricius, H. 2006. *Gader og Mennesker i middelalderens og renæssancens København*.

El-Sharnouby, H. 2009. *Beretning for den arkæologiske undersøgelse af KBM 3114 Helsingørsgade*. Københavns Museum.

Hartmann, S & G. 1988. Kgs. Nytorv, Rosenborg og Nyboder. *København før og nu – og aldrig, bind 5*.

Jørgensen, H. 1959. *J.P. Trap Danmark*. Femte udgave. Storkøbenhavn II. Bind II.

Summerfield, A. 2009. *Beretning for den arkæologiske undersøgelse af KBM 3725 Borgergade m.fl., etape1*. Københavns Museum.

11 Anlægsliste og –beskrivelse

Id	Name	Class	Subclass	Area	Height/depth	Basic Interpretation
1356	A105	Stratigraphic object	Timber Structure	1	0,4	Post
1361	A106	Stratigraphic object	Deposit	1	0,5	Disturbance
1385	A103	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	1	0,5	Foundation layer
1411	A104	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	1	0,5	Foundation layer
1439	A108	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	2	0,4	Foundation wall
1450	A107	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	2	0,3	Foundation wall
1463	A109	Stratigraphic object	Deposit	2	0,5	Ditch
1476	A110	Stratigraphic object	Timber Structure	2	0,5	Post
1480	A111	Stratigraphic object	Timber Structure	2	0,5	Post
1484	A112	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	2	0,5	Foundation wall
1502	A113	Stratigraphic object	Deposit	2	0,25	
1518	A114	Stratigraphic object	Deposit	2	0,5	
1524	A115	Stratigraphic object	Deposit	2	0,5	
1529	A116	Stratigraphic object	Timber Structure		0,5	
1533	A117	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	2	0,2	Foundation wall
1544	A118	Stratigraphic object	Timber Structure		0,5	Beam
1552	A119	Stratigraphic object	Timber Structure	3	0,5	Floor beam
1556	A120	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	3	0,35	Foundation wall
1564	A121	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	3	0,35	Foundation wall
1570	A124	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	3	0,4	Foundation wall
1581	A122	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	3	0,25	Foundation wall
1589	A123	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	3	0,5	Foundation wall
1596	A129	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	3	0,25	Road
1607	A127	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	3	0,17	Road
1629	A126	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	3	0,2	Foundation wall
1641	A128	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	3	0,5	Floor
10000 7	A100	Stratigraphic object	Stone/Brick Structure	1	0,2	Road

13 Fotoliste

Nr	Beskrivelse	Set mod	Dato & sign.
Cam115_1381	Borgergade grøft 1	SV	27/8-2012 MBS
Cam115_1382	grøft 1 med brolægningen A100 fritlagt	S	27/8-2012 MBS
Cam115_1383	grøft 1 med brolægningen A100 fritlagt oversigt	SV	27/8-2012 MBS
Cam115_1384	grøft 1 A103 stenkonstruktion	V	27/8-2012 SDW
Cam115_1385	grøft 1 A103 stenkonstruktion	V	27/8-2012 SDW
Cam115_1386	grøft 1 A104 kampesten	S	27/8-2012 SDW
Cam115_1387	grøft 1 A106	S	27/8-2012 SDW
Cam115_1388	Grøft 2 A107 + A108 fundament	NØ	28/8-2012 SDW
Cam115_1389	Grøft 2 A109 nedgravning	V	28/8-2012 SDW
Cam115_1390	Grøft 2 (A111 pæl) A112 fundament	N	28/8-2012 SDW
Cam115_1391	Grøft 2 A113 murværk + "nedgravning"	V	28/8-2012 SDW
Cam115_1392	Grøft 2 A114	Ø	28/8-2012 SDW
Cam115_1393	Grøft 2 A115	Ø	28/8-2012 SDW
Cam115_1394	Grøft 2 A117 murværk	N	28/8-2012 SDW
Cam115_1395	Grøft 3 A122 + A123 funda	SØ	28/8-2012 SDW
Cam115_1396	Grøft 3 A124 hjørne af funda	Ø	28/8-2012 SDW
Cam115_1397	Grøft 3 A124 hjørne af funda	V	28/8-2012 SDW
Cam115_1398	Grøft 3 lag af skifter + plastic	NV	28/8-2012 SDW
Cam115_1399	Grøft 3 A120 + 121 funda	V	28/8-2012 SDW
Cam115_1400	Grøft 3 A118 + A119 træplanker	SØ	28/8-2012 SDW
Cam115_1401	Grøft 3 A126 funda + A127 brolægning	SV	29/8-2012 SDW
Cam115_1402	Grøft 3 A126 funda + A127 brolægning	S	29/8-2012 SDW
Cam115_1403	Grøft 3 A126 funda + A127 brolægning + gravemaskine	S	29/8-2012 SDW
Cam115_1404	Grøft 3 A126 + A127 + A128 + A129	N	29/8-2012 SDW
Cam115_1405	Grøft 3 A126 + A127 + A128 + A129	N	29/8-2012 SDW
Cam115_1406	Grøft 3 A129 brolægning/gulv sydligste del af grøft 3	N	29/8-2012 SDW
Cam115_1407	Grøft 3 arbejdsfoto opmåling MBS	S	29/8-2012 SDW
Cam115_1408	Grøft 3 arbejdsfoto opmåling MBS	S	29/8-2012 SDW
Cam115_1409	Grøft 3 profil af A127 brolægning	NØ	29/8-2012 SDW
Cam115_1410	Grøft 3 profil af A127 brolægning	NØ	29/8-2012 SDW